

การดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อนร่วมกับภาวะเหอ

โดยนางสาวสุพัตรา จันทร์ชุม สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๕ จังหวัดราชบุรี

ความเป็นมาและความสำคัญ

โรคเรื้อน เป็นโรคติดต่อเรื้อรัง เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ *Mycobacterium leprae* ทำให้เกิดอาการที่ผิวหนังและเส้นประสาทส่วนปลาย การดำเนินของโรคจะเป็นไปอย่างช้าๆ หากไม่รักษาตั้งแต่เริ่มปรากฏอาการเมื่อเส้นประสาทถูกทำลายอาจทำให้เกิดความพิการที่ตา มือ และเท้าได้ การดำเนินงานควบคุมโรคเรื้อนในประเทศไทยได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ในการลดขนาดของปัญหา การกำจัดโรคเรื้อนจนไม่เป็นปัญหาทาง สาธารณสุขตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก (อัตราความชุกโรคในระดับประเทศต่ำกว่า ๑ ราย ต่อประชากร ๑๐,๐๐๐คน) ตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ จนเข้าสู่ระยะหลังการกำจัดโรคเรื้อน (post-elimination phase) ในปัจจุบันสถานการณ์ของโรคมีแนวโน้ม ลดลงอย่างต่อเนื่อง สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๕ จังหวัดราชบุรี พบผู้ป่วยโรคเรื้อนรายใหม่ ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๒ จำนวน ๒,๗,๙,๖,๖ และ ๖ รายตามลำดับ เป็นผู้ป่วยโรคเรื้อนชนิดเชื้อมาก จำนวน ๒,๕,๘,๖,๖ และ ๕ ราย ตามลำดับ ชนิดเชื้อมีน้อยจำนวน ๐,๒,๑,๐,๐ และ ๑ รายตามลำดับ พบความพิการระดับ ๒ ในผู้ป่วยเชื้อมากและเชื้อมีน้อยจำนวน ๐,๐,๒,๑,๑ และ ๑ ราย พบผู้ป่วยสูงสุด จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี รวมจำนวน ๑๑,๙ และ ๕ ราย ตามลำดับ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำเอาทฤษฎีการพยาบาลของโอเร็มมาประยุกต์ใช้ ในการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อนร่วมกับภาวะเหอ
๒. เพื่อลดภาวะเหอในผู้ป่วยโรคเรื้อน
๓. เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภาวะแทรกซ้อนจากยา steroid
๔. เพื่อให้ผู้ป่วยโรคเรื้อนสามารถดูแลตัวเองและปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ความรู้เรื่องโรคเรื้อน

โรคเรื้อน (Leprosy) เป็นโรคติดต่อเรื้อรัง เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ *Mycobacterium leprae* ทำให้เกิดอาการที่ผิวหนังและเส้นประสาท ส่วนปลายการดำเนินของโรคจะเป็นไปอย่างช้าๆ หากไม่รักษาตั้งแต่เริ่มปรากฏอาการ เมื่อเส้นประสาทถูกทำลายอาจทำให้เกิดความพิการที่ตา มือ และเท้าได้

อาการและอาการแสดงที่สำคัญของโรคเรื้อน

๑. อาการทางผิวหนัง รอยโรคที่เป็นลักษณะเฉพาะของโรคเรื้อนแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม
 - ๑.๑ วงด่างขาว ผื่นวงแดงราบ ผื่นวงแหวน และผื่นนูนแดง
 - ๑.๒ ตุ่มและผื่นนูนแดง ขนาดต่างๆ จำนวนมากกระจายทั่วร่างกาย ไม่มีอาการคัน
๒. อาการจากเส้นประสาทถูกทำลาย เชื้อโรคเรื้อนสามารถทำลายเส้นประสาทส่วนปลาย ทำให้เกิดอาการ ดังนี้
 - ๒.๑ เส้นประสาทรับความรู้สึก (sensory nerve) ถูกทำลายทำให้เกิดอาการชา พบได้บริเวณรอยโรคที่ผิวหนัง กระจุกตา หรือที่ฝ่ามือฝ่าเท้าแล้วแต่กรณี
 - ๒.๒ เส้นประสาทควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ (motor nerve) ถูกทำลายทำให้กล้ามเนื้ออ่อนแรงหรือเป็นอัมพาต
 - ๒.๓ เส้นประสาทอัตโนมัติ (Autonomic nerve) ทำให้ผิวหนังแห้งเหี่ยวไม่ออก พยาธิสภาพที่เกิดขึ้นเส้นประสาท อาจทำให้ตรวจพบเส้นประสาทโตได้ เส้นประสาทที่มีมักจะถูกทำลายโดยเชื้อโรคเรื้อนคือเส้นประสาทที่ไปเลี้ยงใบหน้า ตา มือ และเท้า

จำแนกผู้ป่วยเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. โรคเรื้อนประเภทเชื้อมีน้อย (Paucibacillary leprosy : PB) หมายถึงโรคเรื้อนชนิด
 - Indeterminate (I)
 - Tuberculoid (TT)
 - Borderline Tuberculoid (BT)ตรวจไม่พบเชื้อ และมีรอยโรคจำนวน ๑-๕ แห่ง
๒. โรคเรื้อนประเภทเชื้อมาก (Multibacillary leprosy : MB) หมายถึงโรคเรื้อนชนิด Borderline Tuberculoid (BT) ที่ตรวจพบ
 - Borderline Tuberculoid (BT) ที่ตรวจไม่พบเชื้อ แต่มีรอยโรคจำนวนมากกว่า ๕ แห่ง และกระจายอยู่สองข้างร่างกาย
 - Mid- Borderline (BB)
 - Borderline Lepromatous (BL)
 - Lepromatous (LL)

การรักษา

เชื้อมีน้อยกินยา ๖ เดือน และเชื้อมากกินยา ๒ ปี

การตรวจเชื้อโรคเรื้อน

- ๑.การตรวจทางจุลชีววิทยาโดยวิธีการกรีดผิวหนัง (slit-skin smear : SSS)
- ๒.การตรวจทางพยาธิวิทยา โดยการตัดชิ้นเนื้อจากรอยโรค (skin biopsy)

วิจารณ์และข้อเสนอแนะ

โรคเรื้อนเป็นโรคติดต่อที่ระยะฟักตัวนาน ๖-๑๒ ปี ใช้ระยะเวลาในการรักษานาน เชื้อน้อย ๖ เดือน และเชื้อมาก ๒ ปี ทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อนมีความเบื่อหน่าย ไม่อยากรักษา ผลข้างเคียงจากการรักษา เช่น สิวผด ล้างล้าง รับประทานอาหารได้น้อย คลื่นไส้ อาเจียน เป็นต้น ทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อนหยุดยาเอง หรือรักษาไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้ป่วยเกิดความพิการและแพร่กระจายเชื้อสู่ผู้อื่น สิ่งที่สำคัญในการควบคุมโรคเรื้อนคือ การค้นหาให้เจอและรีบรักษาให้เร็วที่สุดเพื่อลดการแพร่กระจายเชื้อและป้องกันความพิการ ดังนั้นการให้ความรู้เรื่องโรคเรื้อน แก่ผู้ป่วยและครอบครัว เป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง นอกจากการให้การพยาบาลดูแลช่วยเหลือการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายแล้ว ทางด้านจิตใจ เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลและแก้ไข เพื่อให้ผู้ป่วยอยู่ในสังคมและดำเนินชีวิตต่อไปได้

การนำกรณีศึกษาของผู้ป่วย เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่ง ที่ให้เห็นถึงแง่มุมหนึ่งของผู้ป่วยโรคเรื้อนซึ่งมีความบกพร่องในการดูแลตนเอง เกี่ยวกับความรู้เรื่องโรค การปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง การรับประทานยารักษาอย่างต่อเนื่องและเวลานานผลข้างเคียงจากการรับประทานยารักษา พยาบาลถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญ ในการส่งเสริม แนะนำ การสร้างความตระหนัก เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถดูแลตนเองได้อย่างถูกต้อง กลับมาเป็นซ้ำ และไม่เกิดความพิการ สามารถใช้ชีวิตในสังคมต่อไปได้